

A PORVAI-MEDENCE SZITAKÖTŐ (ODONATA) FAUNÁJA IRO- DALMI ADATOK ÉS A 2008-AS BIODIVERZITÁS NAP GYŰJTÉSEI ALAPJÁN

TÓTH SÁNDOR

H-8420 Zirc, Széchenyi u. 2.
flycatcher@vnet.hu

TÓTH S.: *The dragonfly (Odonata) fauna of the Porva basin based on literature data and collections of the Biodiversity Day in 2008*

Abstract: The dragonfly fauna of the assigned territories of the Porva basin was investigated by the author on the Biodiversity Day in 2008. During the last decades only a few occasional collections were carried out on dragonflies in these territories which resulted in the occurrence of 19, mainly commonly distributed dragonfly species. During the faunistic investigations on the Biodiversity Day 6 new species were collected, which increased the number of dragonfly species of the Porva basin to 25.

Keywords: Biodiversity Day, Hungary, Bakony Mountains, Porva, dragonfly fauna

Bevezetés

A 65 ismert hazai fajjal képviselt szitakötők a legjobban feldolgozott rovarcsoportok közé tartoznak. E tekintetben a Bakony szintén jól kutatott tájegység. A Porvai-medence a szitakötők szempontjából nem számít kiemelt területnek, de az elmúlt évtizedekben ott is történtek alkalomszerű gyűjtések és megfigyelések. Amikor Kovács Tibor ötlete felvetődött a 2008-as Biodiverzitás Napnak a Porvai-medencében való megszervezésével kapcsolatban, akkor csak a kétszárnyú fauna néhány családjának felmérésére vállalkoztam. Mivel azonban az Odonata rend kutatására nem volt jelentkező, 2008. május 31-én és június 1-jén, részben lárvák gyűjtése, részben imágók megfigyelése alapján vizsgáltam a szitakötőket is.

A 2 km²-nyi terület fő szitakötő élőhelyei a Hódos-ér (**1. kép**), egy időszakosan kiszáradó mocsárrét (**2. kép**) a Zsidó-erdő mellett, valamint a tőle északra húzódó völgyben a Köves-dombi-forrás kifolyó csermelye, mely csapadékos években az alatta lévő völgy ége-res mocsárerdőjének tömpölyszerű vizes élőhelyeit is táplálja.

A területen az elmúlt évtizedekben alkalmoszerű vizsgálatok folytak, aminek eredményeképpen a medencéből 19, nagyrészt gyakori szitakötő faj előfordulását ismerjük (Tóth 1985, 1999, 2005). A kijelölt terület vizes élőhelyekben közepesen gazdagnak mondható. A szitakötők (és más „kétéltű” rovarok) szempontjából negatív tényező, hogy főleg a kisebb és sekélyebb tenyészőhelyek aszályos években nagyrészt kiszáradnak. Kivétel a Kövesdombi-forrás, illetve annak kifolyó csermelye, mely egyébként általában biztosítja a *Pyrrhosoma nymphula* lárváinak folyamatos fejlődését. Több alkalommal előfordult az elmúlt évtizedekben, hogy nyáron a Hódos-ér felső, vagyis a település alatti szakasza is teljesen kiszáradt.

1. kép: A Hódos-ér Porva alatti szakasza (a szerző felvételei)

Anyag és módszer

A szitakötő fauna kutatása nem igényel különleges eszközöket, legfeljebb speciálisnak nevezhető módszert, a lárvabőr gyűjtést. Az imágók megfogására a rovarászok által használt lepkeháló, a lárvák gyűjtésére egy átlagos vízi háló szükséges. A gyűjtőmunka során figyelemmel kell lenni arra, hogy viszonylag sok szitakötő taxon törvényesen védett. A védettség vonatkozik a lárvákra is.

A gyűjtési „kényszer” szerencsére kellő gyakorlat és fajismeret megszerzése után nagyrészt mellőzhető. Ezért a Biodiverzitás Napon a Porvai-medencében is csak kivételes esetekben volt indokolt állatot befogni, illetve ha mégis, akkor a szükséges vizsgálat elvégzése

után szabadon lehetett engedni őket. Emellett jó eredménnyel alkalmazható a munkában a szitakötő kutatás különösen „humánus” módszere, az üres lárvabőr (exuvium) gyűjtés.

A szitakötők meghatározása ASKEW (1988), BENEDEK (1965), STEINMANN (1984) és UJHELYI (1957) munkáiban található kulcsok és leírások segítségével történt. Nevezéktan tekintetében, kisebb változtatásokkal DÉVAI (1978) munkája szolgáltatta az alapot.

2. kép: Szitakötő lárvák fejlődésére is alkalmas mocsárrét a Zsidó-erdő mellett

Eredmények és értékelés

A Biodiverzitás Nap keretében összesen 14 szitakötő faj (7 *Zygoptera* és 7 *Anisoptera*) előfordulását sikerült igazolni a területen. Ez a 65 ismert hazai faj 21,5%-át jelenti, ami nem nevezhető soknak, de figyelembe kell venni a kis területet és a vizsgálatra fordított viszonylag rövid időt. Ha azonban ehhez hozzávesszük a korábbi irodalmi adatokat, akkor az összesen kimutatott 25 faj alapján az arány 38,5%-ra nő. Ez viszont – tekintettel arra, hogy a medencében nincs jelentősebb állóvíz – már viszonylag jó érték. Egyúttal a fauna szempontjából is elfogadható diverzitást jelent.

Kétségtelen, hogy a kimutatott fajok többsége vizes élőhelyeken többnyire mindenféle gyakori, természetvédelmi szempontból mégis jelentősek. A helyi fauna értékét növeli az előkerült 4 védett taxon (*Agrion virgo*, *Coenagrion ornatum*, *Gomphus vulgatissimus*, *Orthetrum brunneum*). A védett fajok mellett különösebb ritkaságról nem számolhatunk be. Nem védett, de egyéb szempontból érdekesnek mondható a vörös légivadász (*Pyrrhosoma nymphula*) viszonylag erős populációja.

A területről ismert fajokat táblázatos formában mutatjuk be, melyben szerepelnek a korábbi irodalmi adatok, a Biodiverzitás Nap eredményei, valamint a védettség megjelölése (1. táblázat).

1. táblázat: A Porvai-medencéből lelőhelyenként kimutatott szitakötő fajok

Sorszám	Faj	Leelőhely								Védett faj
		Irodalom (TóTH 1985, 1999, 2005)				Biodiverzitás Nap				
		Hódos-ér	Hódos-éri- mocsárerdő	Köves-dombi- esermély	Zsidó-erdő	Hódos-ér	Mocsárrét	Páskom-rét	Zsidó-erdő	
	ZYGOPTERA alrend									
1.	<i>Agrion splendens</i> (Harris, 1782)(3. kép)	x			x					
2.	<i>Agrion virgo</i> (Linné, 1758)	x			x	x		x		x
3.	<i>Coenagrion ornatum</i> (Sélys-Longchamps, 1850)	x			x	x				x
4.	<i>Coenagrion puella</i> (Linné, 1758)	x		x	x					
5.	<i>Coenagrion pulchellum</i> (Charpentier, 1825)			x						
6.	<i>Ischnura elegans</i> Schmidt, 1938	x		x	x		x		x	
7.	<i>Ischnura pumilio</i> (Charpentier, 1825)	x					x		x	
8.	<i>Lestes barbarus</i> (Fabricius, 1798)				x					
9.	<i>Lestes sponsa</i> (Hansemann, 1823)						x			
10.	<i>Platycnemis pennipes</i> (Pallas, 1776)	x			x					
11.	<i>Pyrrosoma nymphula interposita</i> Varga, 1968	x		x	x	x				
12.	<i>Sympetma fusca</i> (Van Der Linden, 1823)				x				x	
	ANISOPTERA alrend									
13.	<i>Aeshna affinis</i> Van Der Linden, 1820							x	x	
14.	<i>Aeshna cyanea</i> (Müller, 1764)		x						x	
15.	<i>Aeshna mixta</i> Latreille, 1805	x								
16.	<i>Anax imperator</i> Leach, 1815							x	x	
17.	<i>Gomphus vulgatissimus</i> (Linné, 1758)	x			x					x
18.	<i>Libellula depressa</i> Linné, 1758	x			x	x	x		x	
19.	<i>Libellula quadrimaculata</i> Linné, 1758							x		
20.	<i>Orthetrum brunneum</i> (Fonscolombe, 1837)	x								x
21.	<i>Orthetrum coerulescens</i> (Fabricius, 1798)								x	
22.	<i>Somatochlora metallica</i> (Van Der Linden, 1825)	x								
23.	<i>Sympetrum flaveolum</i> (Linné, 1758)		x		x					
24.	<i>Sympetrum meridionale</i> (Sélys-Longchamps, 1841)								x	
25.	<i>Sympetrum vulgatum</i> (Linné, 1758)	x								
	Összesen	14	2	4	12	4	4	4	9	4

3. kép: A sávos szitakötő (*Agrion splendens*) hímje

Gyűjtési és megfigyelési adatok

Valamennyi adat a szerzőtől származik.

Rövidítések:

- H hím
- N nőstény
- L lárva
- E exuvium
- +M megfigyelés
- +MAL Malaise-csapda

Aeshna affinis Van Der Linden, 1820 – Páskom-rét, 2008. 06. 01. 1 N; Zsidó-erdő, 2008. 05. 31., 2 L.

Aeshna cyanea (Müller, 1764) – Zsidó-erdő, 2008. 06. 01., 3 L, egy kb. 2 négyzetméteres tömpölyben gyűjtve.

Agrion virgo (Linné, 1758) [*Calopteryx virgo* (Linné, 1758)] – Hódos-ér, 2008. 05. 31., 2 L; 2008. 06. 01., 1 L, 1 E, 1 frissen kelt N; Páskom-rét, 1 H, 1 N, +M.

Anax imperator Leach, 1815 – Páskom-rét, 2008. 06. 01., 1 H, +M – Zsidó-erdő: 2008.05.31., 2 L, 1 E, az erdő melletti mocsárrét nagyobb mélyedésében gyűjtve.

Coenagrion ornatum (Sélys-Longchamps, 1850) – Hódos-ér: 2008. 05. 31., 3 L, 1 N; 2008. 06. 01., 1 H, 2 N, +M, 1 L, a településen keresztül folyó mellékág torkolata közelében.

Ichnura elegans Schmidt, 1938 – Mocsárrét, 2008. 06. 01., 5 L, 2 E, 4 H, 2 N, +M; 2008. 06. 01., 2 N, +MAL.

- Ischnura pumilio* (Charpentier, 1825) – Mocsárrét: 2008. 05. 31., 7 L, 2 E; 2008. 06. 01., 1 H, 5 N (2 narancsszínű); Zsidó-erdő, 2008. 06. 01., 3 L (tömpölyben gyűjtve), 3 N, +MAL.
- Lestes sponsa* (Hansemann, 1823) – Mocsárrét: 2008. 06. 01., 2 L.
- Libellula depressa* Linné, 1758 – Hódos-ér, 2008. 05. 31., 1 L; Mocsárrét, 2008. 06. 01., 7 L, 3 E, 2 H, 1 N, frissen kibújt példányok; Zsidó-erdő: 2008. 06. 01., 2 L, 5 E.
- Libellula quadrimaculata* Linné, 1758 – Páskom-rét, 2008. 06. 01., 1 N, +M.
- Orthetrum coerulescens* (Fabricius, 1798) – Zsidó-erdő, 2008. 06. 01., 2 N (frissen kelt példányok).
- Pyrrhosoma nymphula interposita* Varga, 1968 – Hódos-ér: 2008. 06. 01., 1 L, 2 N, +M.
- Sympecma fusca* (Van Der Linden, 1823) – Zsidó-erdő, 2008. 05. 31., 1 H, 4 N, M; 2008. 06. 01., 3H, 2 N, +M, 1 H, 4 N, +MAL.
- Sympetrum meridionale* (Séllys-Longchamps, 1841) – Zsidó-erdő, 2008. 06. 01., 1 N.

Köszönetnyilvánítás

A szerző e helyen is köszönetét fejezi ki Kovács Tibornak a Biodiverzitás Nap megszervezéséért, valamint a kutatómunkában való részvétel lehetőségéért.

Irodalom

- ASKEW, R. R. (1988): The dragonflies of Europe. – Harley Books, Colchester, 291 pp.
- BENEDEK, P. (1965): Adatok a Tapolca-patak és környéke rovarfaunájához III. Odonata II. – Folia entomologica hungarica **18**: 39–76.
- DÉVAI, GY. (1978): A magyarországi szitakötő (Odonata) fauna taxonómiai és nomenklaturai revíziója – A debreceni Déri Múzeum 1977. évi évkönyve: 81–96.
- STEINMANN, H. (1984): Szitakötők – Odonata. In: Fauna Hungariae V/6. – Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 111.
- TÓTH, S. (1985): Adatok a Bakony hegység szitakötő faunájához (Insecta: Odonata) – Folia Musei Historico-naturalis Bakonyiensis **4**: 43–84.
- TÓTH, S. (1999): A vörös légivadász (*Pyrrhosoma nymphula interposita* Varga, 1968) előfordulási sajátosságai a Bakonyvidéken (Insecta: Odonata) – Folia Musei Historico-naturalis Bakonyiensis **18** (2001): 25–94.
- TÓTH, S. (2005): A Bakonyvidék és a Balaton-medence szitakötő-faunája (Insecta: Odonata) – A Bakony természettudományi kutatásának eredményei **29**: 1–224.
- UJHELYI, S. (1957): Szitakötők – Odonata. In: Fauna Hungariae V/6. – Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 44.

Received April 20, 2010

Accepted June 18, 2010